

Robert Grošelj

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana

Prevajajoč iz bolgarščine – bolgarski deležijski polstavki v slovenskih književnih prevodih

Analiza slovenskih prevodnih ustreznice bolgarskih deležijskih polstavkov, ki temelji na petih romanih in njihovih prevodih, je pokazala, da deležijskim polstavkom v bolgarskem izvorniku, ki jih zaznamujejo raznovrstni okoliščinski pomeni, v slovenskem prevodu večinoma ustrezajo stavčnopriredne, stavčnopodredne in posebne stavčne zgradbe, tj. razdružene in spremenjene stavčne zgradbe, ki predstavljajo oblikoslovno-skladenjske razširitve. Sledijo jim deležijski polstavki (druga najpogostejša prevodna možnost), besedne/besednozvezne ustreznice in izpusti. Skladenjska funkcija bolgarskih deležijskih polstavkov (prislovno določilo ali povedkov prilastek) je ohranjena v večini odvisnikov, deležijskih polstavkov in besednih/besednozveznih ustreznice. Pomen izhodiščne skladdenjske zgradbe ohranjajo vzročni priredno in podredno povezani stavki, predmetni in povedkovoprilastkov odvisnik (z vzročnim oz. načinovnim pomenom), pogojni, posledični, načinovni in dopustni odvisniki, nato načinovni prislovi, načinovne in časovne prislovne zveze ter lastnostna pridevniška zveza, enako pa velja tudi za deležijske polstavke. Druge prevodne možnosti se od bolgarskih deležijskih zgradb pomensko oddaljujejo ali pa so pomensko ekstenzivne.

The analysis of Slovene translation equivalents of Bulgarian gerundial clauses, based on five novels and their translations, has shown that Bulgarian source-text gerundial clauses, characterised by several adverbial meanings, are mainly translated by Slovene coordinate, subordinate and special finite clauses, including detached and modified clauses, representing morpho-syntactic expansions. They are followed by gerundial clauses (the second most frequent translation possibility), words/phrases and omissions. The syntactic function of Bulgarian gerundial clauses (adjunct or predicative modifier) is preserved in most subordinate finite clauses, gerundial clauses and word/phrase translation equivalents. The semantics of the source-text syntactic structure is retained in the case of subordinate/coordinate clauses representing cause, object and predicative modifying clauses (with a causal or modal meaning), subordinate clauses representing condition, result, manner and concession, followed by modal adverbs, modal or temporal adverbial phrases and a qualitative adjective phrase; the same can be said for gerundial clauses. Other translation possibilities can be considered semantically divergent with regard to Bulgarian gerundial structures or semantically extensive.

1 Uvod

Med bolgarskimi neosebnimi glagolskimi oblikami se pojavlja deležje na *-ŭku*, ki je slovnično in pomensko-funkcijsko sorodno slovenskemu deležju na *-č*, *-aje* oz. *-e*, saj izraža istodobnost, obenem pa gre v obeh obravnavanih jezikih za glagolsko obliko s prislovno rabo (Pärvev 1982: 382; Toporišič 2004: 403; Mikolič Južnič 2012: 147), ki jo zaznamujejo prekrivni pomenski odtenki (Leafgren 2011: 65–66; Gradinarova 2014: 69; Mikolič Južnič 2013: 87).

Zaradi pomensko-funkcijske podobnosti bolgarskega deležja na *-ŭku* in slovenskega deležja na *-č*, *-aje* oz. *-e* v prispevku raziskujem, kako so v izbranih književnih prevodih bolgarski deležijski polstavki prevedeni v slovenščino, pri čemer me zanima, ali bodo prevladale alternativne (nedežijske) ubeseditvene možnosti (Mikolič Južnič 2017: 72) ali ne. Prispevek bo z analizo zgradbenih in pomensko-funkcijskih značilnosti prevodnih ustreznic bolgarskih polstavkov kvalitativno (deloma kvantitativno) ovrednotil razmerje med bolgarskimi deležijskimi polstavki in njihovimi slovenskimi ustreznicami, hkrati pa dopolni redke prevodno-jezikovne raziskave dveh sorodnih južnoslovanskih jezikov (prim. Valčanova 2002) in analize prevajanja tujejezičnih deležijskih zgradb v slovenščino (npr. Mezeg 2014, Mikolič Južnič 2014).

2 Korpus in metodologija

Raziskava gradivsko temelji na analizi petih sodobnejših bolgarskih romanov in njihovih slovenskih prevodov – gre za dela *Tobak* D. Dimova (DD), *Federacija dinastronavtov* O. Haima (OH), *Na poti k sebi* B. Dimitrova (BD), *Ponoči z belimi konji* P. Vežinova (PV) in *Naravni roman* G. Gospodinova (GG; prim. bibliografijo).

Študijo, ki se umešča med pomensko-funkcijske prevodno-jezikovne raziskave, sestavlja več faz, vse pa so bile opravljene ročno: v prvi fazi so bili iz analiziranih bolgarskih romanov izpisani vsi deležijski polstavki, ki so jim bile določene pomenske značilnosti; v drugi fazi so bile izpisane slovenske prevodne ustreznice bolgarskih polstavkov in opredeljene njihove zgradbene in pomensko-funkcijske značilnosti. Nato je sledila kvalitativna in kvantitativna analiza slovenskih prevodnih ustreznic ob navezavi na izhodiščne deležijske zgradbe.¹

---

¹ Zaradi prostorskih omejitev analiza ne vključuje časovno-vidskih in položajnih značilnosti (izhodiščnih polstavkov in njihovih slovenskih ustreznic), ki bodo predmet ločene študije.

3 Deležja in deležijski polstavki v bolgarščini (kontrastivno s slovenščino)

Deležje na *-ŭku*, ki izvira iz jugozahodnih bolgarskih narečij (kjer je prisotno še danes), se je v sistemu knjižne bolgarščine uveljavilo konec 19. stol. (Pärvev 1982: 382; Stefanova 2007: 224–225), v času oblikovanja t. i. novobolgarskega knjižnega jezika. Deležijske oblike je knjižna bolgarščina sprejemala – in tako bogatila svojo skladenjsko-oblikoslovno podobo – tako iz lastnih govorov (npr. na *-ŭku*, *-ŭким*, *-цѣм*, *-цѣи*) kot iz cerkvene slovanščine in ruščine (npr. na *-це*, *-ци*, *-в*, *-виши*, *-а*, *-я*), med njimi pa so na koncu prevladala ravno deležja na *-ŭku* (Pärvev 1989: 419–426). O širitvi deležij (na *-č* in *-ši*) v osrednjeslovenskem knjižnem jeziku pod vplivom vzhodnoslovenskega cerkvenega slovstva v 19. stol. in njihovem »izrinjanju na jezikovno obrobje« med 19. in 20. stol. prim. razpravo M. Jesenska (2006: 219–221).

3.1 Gre za neosebno glagolsko obliko, ki se tvori iz sedanjiške osnove nedovršnih glagolov in pripone *-ŭki*, npr. *чете-ŭки*, *гледа-ŭки*; pri glagolih z osnovotvornim samoglasnikom *-i-* se ta zamenja z *-e-*, npr. *ходи* – *ходе-ŭки* (Pärvev 1982: 382; Ilieva 1985: 185; Scatton 1993: 216; Stefanova 2007: 225; Leafgren 2011: 64). Tudi slovensko deležje na *-č*, *-aje* oz. *-e* se (večinoma) tvori iz sedanjiške osnove: pripona *oč* se pojavlja pri glagolih na *-am*, *-(u)jem*, *-em* in atematskih glagolih (*listajoč*, *pojoč*, *mirujoč*, *plešoč*, *jedoč*), *-eč* pa pri glagolih na *-im* (*sedec*); oblike na *-aje* se pojavljajo pri glagoli na *-am* (*listaje*) in *-ujem* (pri slednjih se deležja tvorijo iz nedoločniške podstave, npr. *vzdihovaje*); glagoli na *-im* imajo še deležja na *-e* (*molče*; več v Herrity 2000: 190–191; Toporišič 2004: 362–363).

3.2 Deležje je hibridna oblika z značilnostmi glagola in prislova, ki ima funkcijo prislovnega določila.² Deležijski polstavek je lahko pretvorba stavčne zgradbe (prislovnega odvisnika), ko so načeloma izpolnjeni naslednji pogoji: osebka polstavka in glavnega stavka sta enaka,³ osebek ima vršilsko udeležensko

² J. Apresjan govori o »spremstvenih okoliščinah«, ki združujejo vse prislovne pomene deležij (najpogostejši naj bi bil načinovni; Gugulanova 2005: 200).

³ Deležijski polstavek nima segmentno izraženega osebkovega določila: *Майката гледа телевизия, а баба плете* 'Mati gleda TV, babica pa plete' proti *Майката гледа телевизия, плетейки* 'Mati gleda TV, pletoč' (Gugulanova 2005: 92–94). V sodobnem jeziku se pojavljajo tudi »neenoosebkovni« zglede, prim. predmetno-osebkovo sonanašanje: *Залях фасула с два литра вода и започвайки да ври, добавям зеленчуците* 'Fižol sem zalil z dvema litroma vode in začeljajoč vreti, sem mu dodal zelenjavo' (Gugulanova 2005: 154). Odstopanja od t. i. enoosebkovnosti deležijskih zvez v bolgarščini in ruščini z vidika normativnosti in sprejemljivosti problematizira A. Gradinarova (2014: 78–93).

vlogo⁴ in (dopolnilno) dejanje v polstavku je istodobno dejanju v nadrednem stavku (Pärvev 1982: 382; Ilieva 1989: 185; Scatton 1993: 231; Kucarov 1999: 350; Gugulanova 2005: 81, 83, 103, 122, 127, 146, 148; Stefanova 2007: 224–225).⁵ Glede na dvojno skladijsko razmerje – do glagola in osebka nadrednega stavka – lahko v primeru deležijskih zgradb govorimo o povedkovoprilastkovi vlogi (npr. Štícha idr. 2013: 722, 724; Panevová idr. 2014: 184–185). Podobne značilnosti izkazujejo tudi slovenska deležja na *-č*, *-aje* in *-e*, pri čemer se deležja na *-e* večinoma uporabljajo kot načinovni prislovi (Herrity 2000: 190–192; Toporišič 2004: 403, 632).

V bolgarščini ima podobne lastnosti kot deležje (istodobnost, tvorba iz nedov. glagolov) sedanji tvorni deležnik na *-щ*, zaradi česar nekateri avtorji (npr. Pärvev 1982: 382–383; Scatton 1993: 231; Kucarov 1999: 350) govorijo o medsebojni zamenljivosti: *Аз съм по-стар от вас /.../ – каза П., обръщайки се към двамата, но гледащ (deležnik) само Тамара ‘jaz sem starejši od vaju – je rekel P., govoreč obema, gledatajč pa le Tamara’.*

V začetni poziciji (topik/tema) deležijski polstavek prinaša znano informacijo, npr. kot uvod ali pripravo za predstavitev glavne, v postpoziciji (ki naj bi bila najbolj naravna) pa gre za novo ali nepredvideno informacijo (rema; Gugulanova 2005: 102, 196, 198).

Bolgarsko deležje ima (dinamičen) okoliščinski pomen (Kucarov 1999: 350), ki ga zaznamujejo različni podtipi: (1) čas – Отивайки на работа, *Милenkova* и *Моллов* *бяха посрещнати от стотици служители /.../ ‘gredoč na delo, sta bila Milenkova in Mollov pričakana od na stotine delavcev’*; (2) vzrok – */.../ нарушавайки законите на природата, човек рискува собственото си съществуване ‘kršeč zakone narave, človek ogroža lasten obstoj’*; (3) dopustnost – *От друга страна, иронизирайки и рефлектирайки върху масовата култура, поезията също я вписва, интегрира в себе си ‘po drugi strani, ironizirajč*

⁴ Prim. sicer tudi zglede tipa *Е. Минчев* *бе обявен за „посланик на любовта“, пеейки /.../ шлагери ‘E. Minčev je bil razglašen za *glasnika ljubezni, pojoč šlagerje’* (osebek z udeležensko vlogo prizadeto), *Хареса ли ти филмът, гледайки го на голям екран? ‘Ali ti je bil všeč film, gledatajč ga na velikem ekranu?’* (prejemniški predmet; Gugulanova 2005: 158, 166).*

⁵ Bolgarska deležja (podobno velja za ruska sedanja) lahko izražajo tudi preddobna in zadobna dejanja (Gradinarova 2014: 65–68), ki pa so z dejanjem v osebni glagolski obliki močno spojena. Za preddobnost: *2-годишно дете от /.../ с. Козаревец почина, падайки от леглото ‘dveletni otrok iz vasi Kozarevec je umrl, padajč s postelje’* (Leafgren 2011: 66); za zadobnost: */.../ измъква роменото шише поцалонът, подавайки го на каруцаря ‘je vzel steklenico ruma, podajajč jo vozniku’* (Gradinarova 2014: 66). – I. Gugulanova (2005: 148) opozarja, da povedek z imenskim delom blokira rabo deležja: **Той е шофьор, спазвайки дистанцията ‘On je šofer, upoštevajč razdaljo’.*

(masovno kulturo) in odražajoč se na masovni kulturi, jo poezija tudi sprejema, integrira vase’; (4) način – /.../ *славяните вече са асимилирали* /.../ *траки и романизуваното тракийско население, усвоявайки* елементи od kulturata, vярата и обичаите на траките ‘Slovani so že asimilirali Tračane in romanizirano tračansko prebivalstvo, sprejemajoč elemente tračanske kulture, vere in običajev’; (5) pogoj – Прикривайки политиката под формата на съдебна процедура, *ние можем да опорочим цялата идея за правосъдието* /.../ ‘prikrivajoč politiko pod obliko sodnega postopka, lahko očrnilo celotno idejo pravosodja’; (6) logična posledica – *Той повдигна ревера на сакото си, откривайки* някаква значка ‘dvignil je privih svojega suknjiča, odkrivajoč nekakšno značko’ (Leafgren 2011: 65–66; Gradinarova 2014: 68–70). O precejšnji pomenski fleksibilnost slovenskih deležij – sicer kot prevodnih ustreznic (pomensko in skladenjsko) različnih italijanskih zgradb – razpravlja T. Mikolič Južnič (2013: 87–90).

3.3 Po mnenju nekaterih avtorjev (Pärvev 1982: 383; Stefanova 2007: 225) naj bi bilo deležje (v polstavčnih zgradbah, tj. z določili in dopolnili) prisotno – kot slogovna obogatitev jezikovnih sredstev – predvsem v pisnem knjižnem jeziku. I. Gugulanova (2005: 143–144, 204) za 70. in 80. leta 20. stol. navaja rabo deležij v knjižnem jeziku, posebej tudi v publicistiki, pod vplivom medijev pa naj bi se povečevala njihova raba v leposlovju; v sodobni bolgarščini naj bi deležja postala nevtralna in zvrstno neodvisna jezikovna sredstva (ki jih zaznamuje bolj elastična in svobodna jezikovna norma).⁶ A. Gradinarova (2014: 70) opozarja na splošno nizko frekvenco bolgarskega deležja v drugi polovici 20. stol. Po E. A. Scattonu (1993: 216) so v bolgarščini deležijski polstavki omejeni na formalni (pisni in govorjeni) jezik, medtem ko raziskava J. Leafgrena (2011: 64) kaže, da jih je največ v strokovnem jeziku in parlamentarnih razpravah (od 8,5 % do 10,8 % vseh zgradb, ki bi lahko imele deležijsko realizacijo), sledijo leposlovje in novinarska besedila (od 2 do 3 %), v vsakodnevni pogovorih ali v spletnih klepetalnicah pa jih skoraj ni (novejše raziskave mi niso bile dostopne). V slovenščini naj bi bila – po mnenju različnih avtorjev (prim. Mikolič Južnič 2013: 72) – raba deležij redka (starinska, nerodna), kar pa sodobne raziskave ne potrjujejo v celoti: po korpusnih raziskavah T. Mikolič Južnič (2012: 150–151; 2013: 78–80) deležij ni zanemarljivo malo v izvirnem leposlovju (464,1/500.000 pojavnic), manj jih je v prevedenem (240,3), sledijo t. i. splošni (pisni) jezik (115), znanstvena (57,7) ter strokovna (zakonodajna) besedila (46,7).

⁶ Za bolgarsko knjižnojezikovno stilistiko v drugi polovici 20. stol. so bila značilna priporočila, da se je treba pogosti rabi deležij izogibati (Gradinarova 2014: 64; prim. Martinova-Ivanova 2013: 7).

3.4 Med prevodnimi razpravami, ki vključujejo bolgarska deležja, naj opozorim – v skladu s pričujočo študijo – na slavistične. I. Vaseva (1969) v svoji analizi prevajanja ruskih deležij v bolgarščino navaja, da bolgarščina ne pozna deležij dov. vida, da so bolgarska deležja 10,5-krat (v leposlovju celo 26,5-krat) redkejša od ruskih in da je v bolgarskih prevodih deležij več kot v izvornih besedilih. Avtoričina analiza prevodnih možnosti ruskih deležij nedov. vida v književnih prevodih kaže, da prevladujejo odvisniki z veznikom *ќamo* (z načinovnim, časovnim, tudi vzročnim pomenom) in obliko glagola nedov. vida (41 %), ki jim sledijo priredne (vezalne) stavčne zveze z os. glagolsko obliko (23 %), deležja (10 %), druga sredstva z okoliščinskim pomenom (10 %), npr. predložne zveze, prislovni odvisniki in prislovi, ter – nazadnje – deležniki, pridevniki in prilastkovi odvisniki (prim. tudi Gradinarova 2014: 70–78).⁷ E. A. Scatton (1993: 231) omenja raziskavo, po kateri je zgolj 14 % ruskih deležijskih polstavkov bilo prevedenih z bolgarskimi polstavki, ostalim pa so ustrezali odvisniki. I. Gugulanova (2005: 200) izpostavlja redkejšo rabo bolgarskega deležja v primerjavi z visoko frekvenco in slogovno nevtralnostjo (sedanjih in preteklih) deležij v ruščini in poljščini. P. Martinova-Ivanova (2013) v analizi prevajanja ukrajinskih deležij v bolgarščino in obratno (le na podlagi enega bolgarskega in ukrajinskega romana ter njunih prevodov) ugotavlja, da se ukrajinska tri deležja (sedanje ter pretekli deležji nedov. in dov. vida) uporabljajo izrazito pogosteje kot bolgarska (razmerje 86 : 1). Bolgarskemu najbližje sedanje deležje (v ukrajinskem romanu je 321 zgledov) se sicer prevaja z bolgarskimi osebnimi glagolskimi oblikami v neodvisniških stavkih (42,7 %) in odvisnikih (31,5 %), sledijo različni deležniki, prislovi, izpusti, predložne zveze, da-zgradbe, zloženi povedki, besedne zveze in – omejeno – deležja, pridevniki in predlogi; redkim bolgarskim deležjem (v bolgarskem romanu je 7 zgledov) pa ustrezajo ukrajinsko sedanje deležje, odvisnik in izpust (Martinova-Ivanova 2013: 10–14).⁸ Izbrane raziskave v zvezi s slovenskimi deležji kažejo, da le redko prevajajo tujejezična deležja: v prevodih italijanskih leposlovnih besedil prevladujejo priredni in glavni stavki (52,6 %), sledijo raznovrstni odvisniki (20,6 %), izpusti in elipse (14,2 %) itn., medtem

---

⁷ Kot bolgarske ustreznice ruskih deležij dov. vida si sledijo (preddobnostni) odvisniki s *ќamo* (40 %), vezalne stavčne zveze (20 %), pretekli deležniki (22 %), predložne zveze, drugi prislovni odvisniki in prislovi (Vaseva 1969).

⁸ Bolgarske prevodne ustreznice ukrajinskih preteklih deležij dov. vida so predvsem osebne glagolske oblike v neodvisniških stavkih (46,8 %) in odvisnikih (32 %), manj pa različni deležniki (10,8 %), izpusti, predložne zveze, prislovi, da-zgradbe, zloženi povedki (imenski in glagolski), besedne zveze, povedkovi prilastki itn. Zelo redko ukrajinsko preteklo deležje nedov. vida pa se prevaja z odvisniki in pridevniki (Martinova-Ivanova 2013: 11).

ko je deležijskih zgradb komaj 2 % (Mikolič Južnič 2014: 41–45); v prevodih francoskega leposlovja je največ odvisniških ustreznic (66,9 %), sledijo prislovna določila (18,3 %), priredni stavki (6,6 %) itn., deležijskih polstavkov je 1,5 % (Mezeg 2014: 55–58).

4 Rezultati in analiza

V prvem delu so najprej po pomenskih kategorijah opredeljeni bolgarski deležijski polstavki; temu sledi analiza njihovih slovenskih ustreznic, in sicer glede na zgradbene in pomensko-funkcijske značilnosti ter glede na izhodiščne bolgarske polstavke. Na koncu so predstavljene še najpogostejše slovenske prevodne ustreznice po glavnih pomenskih kategorijah bolgarskih deležijskih polstavkov.

4.1 V analiziranih romanih je 477 deležijskih polstavkov (z razporeditvijo 35^{OH}, 14^{GG}, 7^{PV}, 104^{BD}, 317^{DD}),⁹ pri katerih je mogoče – na podlagi interpretacije razmerja med vsebinama nadrednega stavka in odvisnega polstavka (gre za t. i. vsebinsko izpeljavo; Panevová 2014: 184) – prepoznati raznovrstne okoliščinske pomene, ki se lahko razdelijo na enovite in mešane.

Med t. i. **enovitimi pomenskimi kategorijami**, pri katerih je interpretacija (okoliščinskega oz. prislovnega) pomenskega razmerja razmeroma jasna in homogena, se pojavljajo *čas* (121; 25,4 %), *način* (113; 23,7 %), *vzrok* (80; 16,8 %) in *posledica* (22; 4,6 %). V t. i. **mešane pomenske kategorije** pa so uvrščeni tisti polstavki, pri katerih je razmerje med vsebinama propozicij možno interpretirati na vsaj dva načina oz. pri katerih gre za prepletajoče heterogeno pomensko razmerje (prim. Gradinarova 2014: 69; Mikolič Južnič 2014: 35). Mešane pomenske kategorije vključujejo (po pogostosti) *čas-način* (83; 17,4 %), *čas-vzrok* (26; 5,4 %), *način-vzrok* (7; 1,5 %), *namen-posledica* (6; 1,2 %), *čas-pogoj* (5; 1 %), *način-posledica*, *način-namen*, *čas-način-vzrok* (po 3), *vzrok-pogoj* (2) ter *čas-dopustnost*, *način-dopustnost*, *čas-namen* (po 1).¹⁰

---

⁹ V vzorcu izrazito izstopa delež pojavnic v obsežnem *Tobaku* D. Dimitrova (dve tretjini), kar vpliva na nehomogenost vzorca; treba pa je poudariti, da bi bil vzorec podobno nehomogen tudi ob izključitvi teh zgledov, in sicer zaradi naključne prevlade deležij v enem od del. To omejitev, ki jo je treba upoštevati pri posplošitvah in rezultatih, bi lahko presegle analize na bolj enotnem in večjem korpusu besedil.

¹⁰ V absolutnem smislu je zaporedje pomenskih kategorij *čas*, *način*, *čas-način*, *vzrok*, *čas-vzrok*, *posledica*, *način-vzrok* itn. (za nadaljevanje zaporedja prim. pomensko mešane skupine polstavkov).

Deležijski polstavki izkazujejo veliko pomensko fleksibilnost (prim. Mikolič Južnič 2013: 90), ki je posledica različnih razmerij med vsebinama povezanih zgradb, sam polstavek pa ima v osnovi le razmerni (splošni) prislovno-predikacijski pomen – gre za odvisno spremljajočo predikacijo (kopredikativno zgradbo), ki je v določenem časovnem razmerju z nadredno in se (načeloma) pripisuje osebkju nadredne zgradbe. Obenem jo zaznamuje prislovnost (prim. glagolsko-prislovni značaj deležja) in odsotnost povezovalca, ki bi ekspliciral skladenjskopomensko razmerje (sama deležijska zgradba različnih okoliščinskih pomenov ne signalizira; prim. Grelj in Karlik 1998: 245). Z razumno skladenjskopomensko neeksplicitnostjo ali vsaj manjšo eksplicitnostjo so blizu predvsem brezvezniškim (in vezalnim) medstavčnim prirednim zgradbam. O kompleksni interpretaciji vsebinskega razmerja med deležijskim polstavkom in nadrednim stavkom razpravlja tudi A. Mezeg (2014: 52).

4.2 Bolgarski deležijski polstavki so prevedeni na zelo različne načine, posamezne zgradbene možnosti pa se lahko uvrstijo v nekaj krovnih kategorij (prim. Mikolič Južnič 2014: 41–45; Mezeg 2014: 55–58).

Med prevodnimi ustreznici (477) je največ **stavčnoprirednih** zgradb (154; 32,3 %), med katerimi je daleč najpogostejše *vezalno* priredje (133; 27,9 %), sledijo *protivno* (13; 2,7 %), *posledično* (5; 1 %) in *vzročno* priredje (3; 0,6 %). Na drugem mestu so **stavčnopodredne** zgradbe (115; 24,1 %), in sicer *časovni* (59; 12,4 %), *namerni* (21; 4,4%), *oziralni* (10; 2,1 %), *primerjalni* (7; 1,5 %), *vzročni* in *načinovni* (po 6; 1,2 %), *posledični* (2; 0,4 %), *predmetni*, *pogojni*, *dopustni* in *povedkoprilastkov* odvisnik (po 1; 0,2 %). Sledijo **polstavčne** zgradbe (93; 19,5 %), ki se delijo na *deležijske* (86; 18 %) in *nedeležijske* (7; 1,5 %). Med **besednimi** in **besednozveznimi** ustreznici (57; 11,9 %) se pojavlja največ *predložnih zvez* (49; 10,3 %), mnogo manj je *prislovnih zvez* (4; 0,8 %), *prislovov* (3; 0,6 %) in *pridevniških zvez* (1; 0,2 %). Peto kategorijo po pogostosti predstavljajo **posebne stavčne zgradbe** (38; 8 %), med katere sodijo razdruženi *samostojni stavki* (32; 6,7 %) in posebne *spremenjene stavčne zgradbe* (6; 1,2 %). Zadnjo kategorijo predstavljajo **izpusti** (20; 4,2 %).¹¹

4.2.1 Med 154 **stavčnoprirednimi** ustreznici je izrazito največ *vezalnih* (133; 27,9 % vseh ustreznici), ki izhodiščno deležijsko vsebino (različna pomenska razmerja) pridružujejo (vezniško in brezvezniško) nadredni, jo predstavljajo kot skladenjskopomensko nevtralnno povezano dejanje – bodisi spremljajoče/soobstajajoče bodisi zaporedno (natančnejša pomenska opredelitev izhaja iz razmerja

¹¹ V ponazoritvah bolgarskemu zgledu (brez strani) sledita dobesedni prevod in prevodni zgled (s stranjo). – V opombah so prevodne ustreznice povezane (po pogostosti) z izhodiščnimi pomenskimi kategorijami bolgarskih polstavkov.

med vsebinama propozicij); prim. (1) za vezalnopriredne ustreznice bolgarskih polstavkov s pomeni (a) *čas*, (b) *čas-vzrok* in (c) *način-posledica*. Med prirednimi ustreznicami drugo mesto zasedajo »protivne« (13; 2,7 %), pri čemer je »protivnost« oz. razlikovalnost nevtralizirana – večinoma gre za časovno (istodobno, prim. *medtem pa*, *vmes pa*) ali posledično razmerje; prim. (2) za protivnopriredno ustreznico izhodiščno *posledičnega* polstavka. Posledično priredje (5; 1 %) večinoma ustreza izhodiščnim *vzročnim* deležijskim zvezam, prim. (3a), kar kaže na *transpozicijo* v prevodu (Fawcett 1997: 37), le enkrat pa izhodiščno *časovnemu* polstavku, prim. (3b). Vzročno priredje (3; 0,6 %) ustreza enakopomenskim izhodiščnim deležijskim zvezam, prim (4).¹²

- (1) (a) */.../ въздъхна режисьорът, чорлейки брада* (OH), dob. 'je vzdihnil režiser, praskajoč brado' – */.../ je vzdihnil režiser in se popraskal po bradi* (OH^S, 119); (b) *Баща му го залавяше яко в своята /.../ прегръдка и фъфлеше, хлипайки /.../* (PV), dob. 'oče ga je močno zagrabil v svoj objem in sesljal, ihteč' – *Oče ga je krepko stisnil v svoj objem /.../ ter hlipal in jecljal /.../* (PV^S, 53); (c) *Херакли се засмя, показвайки нечистите си изпочупени зъби* (DD), dob. 'Herakli se je zasmeljal, pokazujoč nečiste polomljene zobe' – *Herakli se je zasmeljal in pokazal svoje črne, polomljene zobe* (DD^S, 662).
- (2) *Светът на „Никотиана“ и Немския папирсен концерн се бе разпукал на отделни блокове и два от тях /.../ се бяха отърколили в пропастта, оставяйки зад себе си усещане на виновност и печал* (DD), dob. 'svet Nikotiane in Nemškega cigaretnega koncerna se je razpadel na ločene bloke in dva med njimi sta zdrknila v prepad, puščajoč za seboj občutek krivde in žalosti' – *Nikotiana in nemški konceren za cigarete sta razpadla v drobce in dva izmed njih /.../ sta zdrknila v prepad*, za njima pa je ostal občutek krivde in žalost (DD^S, 776).
- (3) (a) *Той замълча ттно, не знаейки какво да отговори* (DD), dob. 'neumno je obmolknil, ne vedoč, kaj naj odgovori' – Boris ni vedel, kaj naj ji odgovori, zato je umolknil (DD^S, 593); (b) *Болната продължаваше да мига безпомощно, съзнавайки смъртно неспособността си да разсъждава /.../* (DD), dob. 'bolnica je še naprej nebogljeno mežikala, žalostno se zavedajoč svoje nesposobnosti, da bi razmišljala' – Bolnica je nejasno čutila, da ne more razmišljati, zato je nebogljeno zamežikala /.../ (DD^S, 275).
- (4) */.../ каза тя със свито гърло, очаквайки мигновения присмех на Наско Нето* (OH), dob. 'je rekla s stisnjеним grlom, pričakujoč takojšnji posmeh Naska Neta' – */.../ je dejala in nekaj jo je stisnilo v grlu*, kajti pričakovala je, da se ji bo Nasko Ne začel posmehovati (OH^S, 58).

¹² Vezalno priredje se kot najpogostejša prevodna možnost pojavlja v kategorijah *način-posledica* (3/3; 100%), *posledica* (12/22; 54,5 %), *čas-način* (35/83; 42,2 %), *čas-vzrok* (8/26; 30,8 %), *način* (30/113; 26,5 %) in kot ena od sedmih enakovrednih pri *načinovno-vzročnih* polstavkih (1/7; 14,3 %); v kategoriji *čas* (36/121; 29,7 %) je druga najpogostejša ustreznica; prim. še *vzrok* (8/80; 10 %). Protivno priredje v nobeni od kategorij ne sodi med najpogostejše prevodne možnosti: *posledica* (2/22; 9,1 %), *čas* (6/121; 4,9 %), *čas-način* (3/83; 3,6 %) in *način* (2/113; 1,8 %). Podobno velja za posledično, prim. *vzrok* (4/80; 5 %) in *čas* (1/121; 0,8 %), in vzročno priredje, prim. *vzrok* (3/80; 3,7 %).

4.2.2 Med 115 **stavčnopodrednimi** ustreznici je največ **časovnih odvisnikov** (59; 12,4 % vseh ustreznici), ki se pomensko deloma prekrivajo z izhodiščnimi polstavki (prim. časovne kategorije), deloma pa v prevod vnašajo spremenjeno pomensko interpretacijo, prim. (5) za časovno odvisniško ustreznico bolgarskih deležijskih zgradb s pomeni (a) *čas-način-vzrok* in (b) *vzrok-pogoj*. Namerni odvisniki (21; 4,4 %) večinoma ustrezajo *vzročnemu* oz. *časovno-vzročnemu* izhodiščnemu razmerju, medtem ko izhodiščno *namernemu* (vsaj deloma) razmerju ustreza manj zgledov (a so v tem okviru med najpogostejšimi ustreznici); prim. (6) za ustreznici deležijskih zgradb s pomenoma (a) *način-namen* in (b) *čas-namen*. Oziralni odvisniki (10; 2,1 %) večinoma nastopajo – funkcijsko – v vlogi prilastka, ki lastnostno opredeljuje ali uvaja dopolnilno (spremljajočo) informacijo; večinoma je povezovalno sredstvo oziralnik *ki*, enkrat se pojavita tudi *kateri* in absolutni *kar* (ki kaže na neprilastkovno razmerje, podobno vezalnemu). Oziralno-prilastkovi odvisniki prevajajo pomensko različne deležijske polstavke; prim. (7) za ustreznico *namerno-posledičnega* polstavka. Primerjalni odvisniki (7; 1,5 %), ki so kot lastnostni sorodni pravim načinovnim (prim. Toporišič 2004: 641–642), se pomensko večinoma oddaljujejo od izhodiščnih polstavkov, prim. (8) za primerjalno odvisniško ustreznico *vzročnega* polstavka. Vsi vzročni odvisniki (6; 1,2 %) so prevodne ustreznice deležijskih polstavkov z *vzročnim* pomenom, lahko tudi v smislu *vzročnega* odtenka, ki sooblikuje mešano razmerje, prim. (9a) za ustreznico *vzročno-pogojnega* izhodiščnega polstavka. Enako pogosti načinovni odvisniki ustrezajo *načinovnim* bolgarskim polstavkom, prim. (9b) za ustreznico *načinovno-vzročnega* polstavka.¹³

¹³ Časovni odv. so najpogostejša ustreznica v kategorijah *čas-način-vzrok* (edina – 3/3; 100 %), *vzrok-pogoj* (1/2; 50 %), *čas-pogoj* (2/5; 40 %), *čas* (42/121; 34,7 %), *način-vzrok* (1/7; 14,3 %), druga po pogostosti pa v *čas-vzrok* (5/26; 19,2 %); v kategorijah *čas-način* (4/83; 4,8 %) in *način* (1/113; 0,9 %) gre za manj pogosto prevodno možnost. Namerni odv. so edina ustreznica v redkejših (po številu zgledov) kategorijah *način-namen* (3/3; 100 %) in *čas-namen* (1/1; 100 %), druga po pogostosti pa v kategorijah *vzrok* (14/80; 17,5 %) in *namen-posledica* (1/6; 16,7 %); prim. še *čas-vzrok* (2/26; 7,7 %). Oziralni odv. sodijo med najpogostejše ustreznice v šibkejših (po številu zgledov) kategorijah *način-vzrok* (sedem enakovrednih ustreznic – 14,3 %) in *namen-posledica* (1/6; 16,7 %), pri pomenih *vzrok* (3/80; 3,7 %), *način* (2/113; 1,8 %), *čas* (2/121; 1,6 %), *čas-način* (1/83; 1,2 %) pa so manj pogoste ustreznice. Primerjalni odv. so pogostejša prevodna ustreznica le v kategoriji *način-vzrok* (sedem enakovrednih ustreznic – 1/7; 14,3 %), prim. še *vzrok* (5/80; 6,2 %) in *čas* (1/121; 0,8 %). Vzročni odv. se kot najpogostejša ustreznica pojavljajo v redko zastopanih kategorijah *vzrok-pogoj* (1/2; 50 %) in *način-vzrok* (sedem enakovrednih ustreznic – 1/7; 14,3 %), kot manj pogosta pa v kategoriji *vzrok* (4/80; 5 %). Načinovni odv. so pogostejša ustreznica (ena od sedmih enakovrednih) le v kategoriji *način-vzrok* (1/7; 14,3 %); prim. še *način* (4/113; 3,5 %) in *čas-način* (1/83; 1,2 %).

- (5) (a) *На събранието казах, че нарушавайки законите на природата, човек рискува собственото си съществуване* (PV), dob. 'na sestanku sem rekel, da kršeč naravne zakone človek riskira lasten obstoj' – *Na sestanku sem rekel, da človek, ko deluje proti naravnim zakonom, tvega svoj obstoj* (PV^S, 377); (b) *Съобщавайки лично на шаба за откритието си, той хем спасяваше Фани, хем получаваше наградата пръв да лети към Марс* (OH), dob. 'sporočajoč osebno štabu svoje odkritje, bi rešil Fani in dobil nagrado, da lahko prvi leti na Mars' – *Ko bo osebno sporočil štabu svoje odkritje, bo Fani rešil in dobil za nagrado prvi polet na Mars* (OH^S, 109).
- (6) (a) *Димана подpira брадичка на ръката си, изтъквайки напред изящните си пръсти* (BD), dob. 'Dimana podpira bradico s svojo roko, izpostavljaoč naprej elegantne prste' – *Dimana si podpira bradico z roko, da je videti, kako lepi so njeni prsti* (BD^S, 220); (b) *Скривайки удивлението си, тя понума /.../* (DD), dob. 'skrivajoč svoje začudenje, je vprašala' – *Da bi prikrila svoje prijetno presenečenje, je vprašala /.../* (DD^S, 834).
- (7) *Лина /.../ писна с нетърпим глас и се замули зад завеската при закачалките, надзъргайки любопитно оттам да не izpusne нещо* (BD), dob. 'Lina je pisnila z nestrpnim glasom in se skrila za zaveso pri obešalnikih, kukajoč radovedno od tam, da ne bi česa izpustila' – *Lina /.../ je nestrpno kriknila in se skrila za zaveso pri obešalniku, izza katere je radovedno kukala, da ji ne bi kaj ušlo* (BD^S, 27).
- (8) *Костов погледна германеца, искайки да разбере впечатлението му* (DD), dob. 'Kostov je pogledal Nemca, želeč razumeti njegov vtis' – *Kostov je pogledal Nemca, kakor bi hotel prebrati njegove misli* (DD^S, 670).
- (9) (a) *Ще го обидиш и озлобиш, изравнявайки него, чистия, със себе си, подозирания* (BV), dob. 'užalila ga boš in razburila, izenačujoč ga, čistega, s samo seboj, sumljivo' – *Užaljen in ogorčen bo, ker ga, čistega, kot je, enačiš s seboj, ki si sumljiva* (BD^S, 427); (b) *Веднъж Павел се върна да ѝ подаде ръка, но тя се изправи сама, отказвайки помощта му* (DD), dob. 'naenkrat se je Pavel vrnil, da bi ji podal roko, toda ona je vstala sama, odklanjajoč njegovo pomoč' – *Ko ji je Pavel ponudil roko, je sama vstala, ne da bi sprejela njegovo pomoč* (DD^S, 556).

Med najredkejšimi odvisniškimi možnostmi se pojavljata posledična odvisnika (0,4 %), ki ustrezata *posledičnim* deležijskim zgradbam, prim. (10). S posameznimi zgledi (0,2 %) so izpričani predmetni odvisnik z izrazitim vzročnim pomenom (ob povedku *biti žal*), ki prevaja *časovno-vzročni* deležijski polstavek, prim. (11a); pogojni odvisnik kot prevodna ustreznica *časovno-pogojnega* polstavka, prim. (11b); dopustni odvisnik kot ustreznica *načinovno-dopustnega* polstavka, prim. (11c); povedkovoprilastkov odvisnik, ki ustreza *načinovni* deležijski zgradbi (značilnost osebka), prim. (11č).¹⁴

¹⁴ Posledična odv. sta manj pogosti ustreznici v kategoriji *posledica* (2/22; 9 %). S posameznimi zgledi izpričani odvisniki so večinoma manj pogoste ustreznice izhodiščnih deležijskih zgradb: predmetni odv. – *čas-vzrok* (1/26; 3,4 %); pogojni odv. – *čas-pogoj* (1/5; 20%); povedkovoprilastkov odv. – *način* (1/113; 0,8 %). Dopustni odv. je edina prevodna možnost v kategoriji *način-dopustnost* (1/1; 100 %).

- (10) *Дори познатите брадати вицове /.../ прозвучаваха свежо /.../, предизвиквайки взривен смях (BD), dob. ‘celo znani bradati vici so zveneli sveže, vzbujajoč glasen smeh’ – *Celo če je pripovedoval že znane stare dov tipe /.../, so delovali sveže /.../, da so vzbujali glasen smeh (BD^S, 285).**
- (11) (a) */.../ и тя се разкайваше, мислейки със съжаление за печалните борове в Чамкория и за хладните звезди (DD), dob. ‘tudi ona se je kesala, misleč z obžalovanjem na žalostne bore v Čamkoriji in na hladne zvezde’ – /.../ in zdaj ji je bilo žal, da je zapustila otožne bore v Čamkoriji in hladne zvezde (DD^S, 589); (b) *Така че, изхождайки от тия мисли, не е трудно човек да стигне до заключението, че досегааният метод /.../ е твърде опасен (PV), dob. ‘tako da, izhajajoč iz te misli, ni težko, da človek pride do sklepa, da je dosedanja metoda precej nevarna’ – Če nam je ta misel iztočnica, človek kaj lahko pride do sklepa, da je sedanja metoda /.../ na vso toč nevarna (PV^S, 228); (c) *Разделиха се с досада, симулирайки приятелски грижи един за друг (DD), dob. ‘ločili so se z naveličanjem, simulirajoč prijateljske skrbi drug za drugega’ – *Ločili so se naveličani drug drugega, čeprav so se delali, kakor da so drug za drugega prijateljsko zaskrbljeni (DD^S, 811); (č) *Неочаквано от далечината се зададе Сашио Кобалтовия юмрук със зелената си риза на квадрати, вдигайки облаци прах (OH), dob. ‘nepričakovano se je v daljavi pokazal Saša Kobaltna pest z zeleno karirasto srajco, dvigajoč oblake prahu’ – *Naenkrat je od daleč zagledala Sašo Kobaltno pest v zeleni karirasti srajci, kako teče in dviga velikanski oblak prahu (OH^S, 29).******

4.2.3 Polstavčne ustreznice so tudi razmeroma pogoste (93), sploh deležijske (86; 18 % vseh ustreznici) – gre za drugo najpogostejšo prevodno možnost, ki se zgradbeno in pomensko-funkcijsko približujejo jezikovnemu sredstvu v izvorniku; po pogostosti deležja kot prevodne ustreznice se analizirani bolgarski prevodi ločijo od italijanskih ali francoskih, v katerih je deležje znatno redkejšo – npr. T. Mikolič Južnič (2014: 37–46) je v analizi slovenskih prevodov sodobnih italijanskih proznih del (7 del, 2136 deležij) zasledila 2 % deležijskih ustreznici, A. Mezeg (2014: 54–61) pa jih je v prevodih iz francoščine (12 del, 257 deležijskih polstavkov) našla zgolj 1,5 %. Rezultat morda kaže na večjo (tudi slogovno) prekrivnost deležijskih zgradb v bolgarščini in slovenščini. Prim. (12) za deležijske polstavke kot ustreznice bolgarskih polstavkov s pomenom (a) *čas-pogoj* in (b) *vzrok*. Redkejši so nedeležijski polstavki (7; 1,5 %) z deležniškim (4), pridevniškim (2) ali prislovnim (1) predikacijskim jedrom, njihova vloga pa je prilastkovna ali povedkovoprilastkovna, prim. (13) za ustreznico izhodiščnega *časovno-vzročnega* polstavka.¹⁵

¹⁵ Deležijski polstavki so najpogostejša ustreznica v pomenskih skupinah *čas-pogoj* (2/5; 40 %), *namen-posledica* (2/6; 33 %), *vzrok* (21/80; 26,2 %) in *način-vzrok* (ena od sedmih enakovrednih možnosti – 1/7; 14,3 %); druga najpogostejša ustreznica so v kategorijah *način* (29/113; 25,7 %), *čas-način* (12/83; 14,4 %), *posledica* (3/22; 13,6 %); prim. še *čas-vzrok* (3/26; 11,5 %), *čas* (13/121; 10,7 %). Nedeležijski polstavki so v vseh

- (12) (a) Връщайки се назад от днешния клозет през английския closet, ще стигнем до латинското *claudio, clausis* /.../ (GG) – Врачајоџ се v preteklost od današnjega stranišča prek angleškega closet, *bomo prispeli do latinskega claudio, clausis* /.../ (GG^S, 40); (b) /.../ уверу Виктор Ефимич, съзнавайки vsичката важност на поръчката (DD), dob. 'je zagotovil Viktor Efimič, zavedajoč se vse pomembnosti naročila' – /.../ je zatr dil Viktor Efimič, dobro zavedajoč se pomembnosti naročila (DD^S, 458).
- (13) Само слънцето и морето сияеха все така тихо, спокойно и ослепително, оставайки безстрастни към тревогите на хората (DD), dob. 'samo sonce in morje sta sijali тихо, spokojno in zaslepljujoče, ostajajoč ravnodušni do človeških skrbi' – *Samo sonce in morje je blestelo тихо, mirno in zaslepljujoče kakor prej*, nedovzetno za človeške skrbi (DD^S, 495).

4.2.4 Besedne in besednozvezne ustreznice (57) v veliki večini sestavljajo prislovnodoločilne predložne zveze (49; 10,3 % vseh ustreznic), med katerimi najdemo načinovne (z dodatnim spremstvenim, sredstvenim, oziralnim pomenom), krajevne in časovne, vzročne in posledične; predložne zveze pogosto pomensko ustrezajo izhodiščnemu polstavku, včasih pa se od njega tudi oddaljujejo, prim. (14) za zvezi, ki ustrezata deležniškima zgradbama s pomenoma (a) *način* in (b) *čas*. Štiri prislovne zveze (0,8 %) s časovnim, časovno-krajevnim oz. načinovnim pomenom načeloma ohranjajo izhodiščni pomensko-funkcijski okvir, prim. (15a) za ustreznico *časovno-dopustnega* bolgarskega polstavka, podobno pa velja tudi za tri načinovne prislove (0,6 %), ki prevajajo bolgarske *načinovne* polstavke, prim. (15b). Povedkovoprilastkova pridevniška zveza (značilnostna opredelitev osebk) ustreza izhodiščni *časovno-načinovni* deležijski zvezi, prim.¹⁶

- (14) (a) Праибши, който довършваше изчисления, работейки със сметачна машина (DD), dob. 'Preibisch, ki je zaključeval račune, delajoč z računskim strojem' – *Zdaj je bil v njej Preibisch, ki je /.../ zaključeval neke račune* na računskem stroju (DD^S, 607); (b) Той харесваше само /.../ жени, на които се любуваше всяка седмица, посещавайки американски филми (DD), dob. 'imel je rad samo ženske, ki jih je občudoval vsak teden, obiskujoč ameriške filme' – *Všič so mu bile samo /.../ ženske, ki si jih je enkrat na teden ogledoval* v ameriških filmih (DD^S, 365).

kategorijah izhodiščnih deležijskih polstavkov manj pogosta prevodna možnost, prim. *čas* (3/121; 2,5 %), *vzrok* (2/80; 2,5 %), *čas-vzrok* (1/26; 1,9%) in *način* (1/113; 0,9 %).

¹⁶ Predložne zveze so druga najpogostejša prevodna možnost v kategoriji *čas-način* (12/83; 14,4 %); prim. še *način* (22/113; 19,5%), *čas-vzrok* (3/26; 11,5 %), *vzrok* (5/80; 6,2 %), *čas* (6/121; 4,9 %) in *posledica* (1/22; 4,5 %). Prislovne zveze so edina ustreznica v kategoriji *čas-dopustnost* (1/1; 100 %); gre sicer za redko prevodno možnost, prim. *čas* (1/121; 0,8 %) in *način* (2/113; 1,8 %). Prislovi so manj pogosta prevodna ustreznica *načinovnih* polstavkov (3/113; 2,6 %); podobno velja za pridevniško zvezo v kategoriji *čas-način* (1/83; 1,2 %).

- (15) (a) *Имаш вид на човек, който и вървейки, работи усилено* (BD), dob. 'imaš videz človeka, ki tudi hodeč naporno dela' – *Videti si kakor človek, ki tudi tedaj, ko hodi, naporno dela* (BD^S, 330); (b) *Вървейки бавно, Лила стигна неусетно до езерото /.../* (DD), dob. 'počasi hodeč, je Lila neopazno prišla do jezera' – *Lila je počasi prišla do ribnika /.../* (DD^S, 260).
- (16) *В продължение на няколко секунди, изпитвайки щастие, горест и мъка, тя отговаряше несъзнателно на целувките му* (DD), dob. 'v teku nekaj sekund je, čuteč srečo, bridkost in bolečino, nezavedno odgovarjala na njegove poljube' – *Nekaj sekund je srečna, presunjena in obupana nezavedno odgovarjala na njegove poljube* (DD^S, 210).

4.2.5 Najpogostejša **posebna stavčna zgradba** (38) so **razdruženi samostojni stavki** (32; 6,7 % vseh ustreznice) – izhodiščna stavčno-polstavčna zgradba je razbita na dve samostojni stavčni (prim. Toporišič 2004: 490), njuno medsebojno razmerje pa je podobno vezalnemu, prim. (17) za ustreznico *posledičnega* polstavka. Drugačne so **spremenjene stavčne zgradbe** (6; 1,2 %), ki vsebujejo pretvorbo polstavka v glavni stavek (z odvisnikom, ki ustreza izhodiščni nadredni zgradbi) ali pretvorbo deležja v povedek glavnega stavka, prim. (18) za prevod izhodiščne zveze s *časovno-načinovnim* polstavkom.¹⁷

- (17) *Директорът остана сам, изпитвайки неясно чувство на тъга, на горчивина и неудовлетвореност /.../* (DD), dob. 'direktor je ostal sam, čuteč nejasno občutje otožnosti, grenkobe in nezadovoljstva' – *Direktor je ostal sam*. Obšlo ga je glavno čustvo nezadovoljstva /.../ (DD^S, 178).
- (18) *Едва съдържайки сълзите си, тя тръгна към изхода* (OH), dob. 'komaj zadržujoč solze, je krenila k izhodu' – *Le s težavo je zadrževala solze, ko je odhajala* (OH^S, 38).

4.2.6 V prevodu je bilo **izpuščenih** 20 (4,2 %) deležijskih polstavkov, ki sodijo v različne pomenske kategorije,¹⁸ prim. (19) z izpustoma (a) *časovno-vzročnega* in (b) *namerno-posledičnega* polstavka (v prvem primeru gre za opustitev večjega besedilnega dela).

¹⁷ Samostojni stavki so redkejšje prevodne ustreznice bolgarskih deležijskih zgradb s pomenom *čas-način* (11/83; 13,2 %), *posledica* (2/22; 9,1 %), *vzrok* (6/80; 7,5 %), *način* (7/113; 6,2 %), *čas* (5/121; 4,1 %), *čas-vzrok* (1/26; 3,8 %). Posebne **spremenjene stavčne zgradbe** so redkejšje ustreznice polstavkov s pomeni *čas-vzrok* (1/26; 3,8 %), *način* (4/113; 3,5 %) in *čas-način* (1/83; 1,2 %).

¹⁸ **Izpusti** so večinoma redkejšja prevodna možnost, prim. *vzrok* (5/80; 6,2 %), *način* (5/113; 4,4 %), *čas* (5/121; 4,1 %), *čas-vzrok* (1/26; 3,8 %) in *čas-način* (2/83; 2,4 %); izjema je kategorija *namen-posledica* (2/6; 33 %).

- (19) (a) *Човек гледаше с изумление шарките му, мъчейки се* da odkrije загаđčnata ideja v тях /.../ (DD), dob. 'človek je začudeno gledal vzorce, trudeč se, da bi v njih odkril skrivnostno idejo'; (b) *Главният асистент беше излязъл за малко и студентите, използвайки* отсъствието му, почнаха да се гонят между масите (DD), dob. 'glavni asistent je stopil ven za trenutek in študenti, izkoriščajoč njegovo odsotnost, so se začeli poditi med mizami' – *Glavni asistent je za kratek čas odšel iz predavalnice in študentje Ø so se začeli poditi med mizami* (DD^S, 113).

Med 477 prevodnimi ustreznici bolgarskih deležijskih polstavkov prevladujejo t. i. oblikoslovno-skladenjske razširitve – prevodne ustreznice, ki so oblikoskladenjsko bolj eksplicitne oz. bolj transparentne od prevodnih enot, kar pomeni, da so pomenske sestavine prevodnih enot v prevodu izražene z večjim številom oblikoskladenjskih sredstev kot v izvorniku; prim. stavčne prevode angleških polstavčnih zgradb (z neos. glagolskimi oblikami; Milojević Sheppard 1997a: 59–60).¹⁹ Tovrstnih razširitev izhodiščnih zgradb je za slabi dve tretjini (307; 64,4 %), prim. **stavčnopriredne**, **stavčnoporedne** in **posebne stavčne** zgradbe. Slaba petina (93; 19,5 %) prevodnih zgradb načeloma ohranja oblikoskladenjsko kompleksnost, prim. **polstavčne** ustreznice, medtem ko je oblikoslovno-skladenjskih redukcij (prim. **besedne** ali **besednozvezne** ustreznice), ki so oblikoskladenjsko manj eksplicitne oz. manj transparente od izhodiščnih zgradb (Milojević Sheppard 1997a: 64), manj – 57 oz. 11,9 %. Najmanj je **izpustov** (20; 4,2 %).

Raven izhodiščne eksplicitnosti (oz. neeksplicitnosti) skladenjskopomenskega razmerja med nadrednim stavkom in odvisnim polstavkom – gre za pomensko razmerje med dvema skladenjskima zgradbama – se ohranja v **polstavčnih**, predvsem *deležijskih* ustreznica; neeksplicitno skladenjskopomensko razmerje zaznamuje tudi (vezniško in brezvezniško) *vezalno* in **posebne stavčne zgradbe** – čeprav predstavljajo oblikoslovno-skladenjske razširitve, je mogoče tem zgradbam določiti priredno (povezovalno) razmerje, natančnejša pomenska opredelitev pa je rezultat interpretacije razmerja med vsebinama propozicij (prim. Mezeg 2014: 52). Do večje skladenjskopomenske eksplicitacije oz. jasnejše zastopanosti izhodiščnih (impliciranih) skladenjskopomenskih značilnosti (jasnejša skladenjska in pomenska vloga; prim. Fawcett 1997: 100; Milojević Sheppard 1997b: 101; Mezeg 2014: 53) prihaja v primeru *protivnega*, *posledičnega* in *vzročnega priredja* in **stavčnoporednih** zgradb. Skladenjska in pomenska vloga **besednih** in **besednozveznih** ustreznici v nadrednih zgradbah je prav tako določljiva bolj eksplicitno, pa čeprav gre za reducirane zgradbe.

¹⁹ Pogosto se razširjajo prilastki (besednozvezna določila) in prislovna določila (stavčnofunkcijsko) ter polstavki (neosebnoagolski ter brezglagolski), ki so posledica stavčne redukcije (Milojević Sheppard 1997a: 61, 64; 1997b: 100).

Prislovnodoločilna oz. povedkovoprilastkovna funkcija izhodiščnih deležijskih polstavkov se ohranja v večini **stavčnopodrednih** (izjema so oziralni in predmetni odvisniki), **polstavčnih** ter **besednih** in **besednozveznih** ustreznih (v manjši meri nastopajo tudi kot prilastki); **stavčnopriredne**, **posebne stavčne** in **izpustne** možnosti se skladijskofunkcijsko oddaljujejo od izhodiščnih deležijskih zgradb.

V prevodu prihaja tudi do vsebinskih pomenskih odmikov od izhodiščnega besedila – od izhodiščnih deležijskih zgradb se največkrat oddaljijo *protivno* in *posledično* priredje, *primerjalni*, *namerni*, *časovni* in *oziralni* odvisniki, *predložne zveze* ter *nedeležijski polstavki*, ki pogosto kažejo na drugačna pomenska razmerja kot izhodiščni polstavki. Raznolikim izhodiščnim pomenom ustrezajo skladijskopomensko ekstenzivni *vezalno* priredje ter *posebne stavčne zgradbe*. Ostale prevodne ustreznice načeloma ohranjajo izhodiščne pomenske značilnosti, prim. *vzročne* priredne in podredne zgradbe, *predmetni* odvisnik z vzročnim pomenom in *povedkovoprilastkov* odvisnik z načinovnim pomenom, *pogojni*, *posledični*, *načinovni* in *dopustni* odvisniki, *načinovni prislovi*, *prislovne zveze* s časovnim in načinovnim pomenom ter *pridevniška* zveza z lastnostnim pomenom. Slovenski *deležijski polstavki* pomensko ustrezajo svojim izhodiščnim zgradbam, ki izkazujejo pomene *način*, *vzrok*, *čas*, *čas-način*, *posledica*, *čas-vzrok*, *čas-pogoj*, *namen-posledica* in *način-vzrok*.

4.3 Analizo zaključuje povzemalni pregled prevodnih ustreznih bolgarskih polstavkov po glavnih pomenskih kategorijah, prim. *čas*, *način*, *čas-način*, *vzrok*, *čas-vzrok* in *posledica*, ki predstavljajo dobrih 93 % vseh zgradb v izvorniku (upoštevane so zgolj ustreznice z več kot 5 pojavnicami na kategorijo).

Časovni polstavki (121) so največkrat prevedeni s *časovnimi odvisniki* (42), sledijo *vezalno povezani stavki* (36), *deležijski polstavki* (13), *protivno povezani stavki* in *načinovne*, *krajevne* (in *časovne*) *predložne zveze* (po 6), *razdruženi stavki* in *izpusti* (po 5). **Načinovnim** polstavkom (113) večinoma ustrezajo *vezalno povezani stavki* (30), *deležijski polstavki* (29), *načinovne* in *krajevne predložne zveze* (22), *razdruženi stavki* (7) in *izpusti* (5). **Časovno-načinovni** polstavki (83) se pogosto prevajajo *vezalno povezanimi stavki* (35), *načinovnimi*, *krajevnimi* (in *časovnimi*) *predložnimi zvezami* in *deležijskimi polstavki* (po 12), *razdruženimi stavki* (11). **Vzorčnim** polstavkom (80) ustrezajo predvsem *deležijski polstavki* (21), *namerni odvisniki* (14), *vezalno povezani stavki* (8), *razdruženi samostojni stavki* (6), *primerjalni odvisniki*, *vzročne predložne zveze* in *izpusti* (po 5). **Časovno-vzročni** deležijski polstavki (26) so največkrat prevedeni z *vezalno povezanimi stavki* (8) in *časovnimi odvisniki* (5). **Posledičnim** polstavkom (22) pa v prevodu večinoma ustrezajo *vezalno povezani stavki* (12).

V vseh pomenskih kategorijah se med prevodnimi možnostmi (nadpisana številka označuje vrstni red ustreznice po pogostosti v kategoriji) pojavljajo *vezalno povezani stavki* (čas², način¹, čas-način¹, vzrok³, čas-vzrok¹, posledica¹), v štirih kategorijah *deležijski polstavki* (čas³, način², čas-način³, vzrok¹), *razdruženi stavki* (čas⁶, način⁴, čas-način⁴, vzrok⁴) in različne *predložne zveze* (čas⁵, način³, čas-način², vzrok⁵), v treh *izpusti* (čas⁷, način⁵, vzrok⁵), v dveh *časovni odvisniki* (čas¹, čas-vzrok²), v zgolj eni *primerjalni* (vzrok⁵) in *namerni odvisniki* (vzrok²) ter *protivno povezani stavki* (čas⁴).

5. Sklep

V analiziranih bolgarskih književnih delih (za problematiko vzorca glej op. 9) se pojavlja 477 deležijskih polstavkov, ki kažejo na raznovrstna pomenska razmerja. To je posledica njihove skladenjskopomenske neeksplicitnosti oz. ekstenzivnosti (gre za odvisne spremljajoče predikacijske zgradbe s splošnim prislovnim pomenom), ki jo natančneje opredeljuje šele razmerje med vsebinama nadredne in odvisne zgradbe (kompleksnost razmerja se odraža tudi v prehodnih pomenskih odtenkih). Najbolje zastopane pomenske kategorije so *čas*, *način*, *čas-način*, *vzrok*, *čas-vzrok*, *posledica* (manj pogoste so *način-vzrok*, *namen-posledica*, *čas-pogoj*, *način-posledica*, *način-namen*, *čas-način-vzrok*, *vzrok-pogoj*, *čas-dopustnost*, *način-dopustnost*, *čas-namen*).

Med prevodnimi ustreznici bolgarskih deležijskih polstavkov prevladujejo t. i. oblikoslovno-skladenjske razširitve – ustreznice, ki so oblikoskladenjsko bolj eksplicitne od prevodnih enot, prim. **stavčnopriredne** (32,3 %; 4 tipi priredij), **stavčnopodredne** (24,1 %; 11 tipov odvisnikov) in **posebne stavčne zgradbe** (8 %; 2 podtipa). Tem sledijo **polstavčne** zgradbe (19,5 %; 2 podtipa) s podobno ravno skladenjske eksplicitnosti, oblikovno-skladenjsko reducirane **besedne** in **besedozvezne** ustreznice (11,9 %; 4 podtipi) in **izpusti** (4,2 %). Med posameznimi prevodnimi zgradbami prevladujejo *vezalno povezani stavki* (27,9 %), *deležijski polstavki* (18 %), *časovni odvisniki* (12,4 %), *predložne zveze* (10,3 %) in *razdruženi samostojni stavki* (6,7 %).

Skladenjskopomensko razmerje med ustreznici izhodiščnih nadrednih in polstavčnih zgradb je najmanj eksplicitno izraženo v **polstavčnih** ter – kljub oblikoslovno-skladenjski razširitvi – nekaterih **stavčnoprirednih** (*vezalno priredje*) in **posebnih stavčnih zgradbah** (pribl. 55 %); v teh primerih je skladenjskopomensko razmerje treba natančneje interpretirati glede na vsebino povezanih zgradb. Jasnejša skladenjskofunkcijska in pomenska vloga zaznamuje *posledično* in *vzročno priredje*, **stavčnopodredne** zgradbe in – kljub reduciranosti – **besedne**

in **besednozvezne** ustreznice. **Stavčnopriredne** in **posebne stavčne zgradbe** se skladijskofunkcijsko od izhodiščnih polstavkov oddaljujejo, medtem ko se izhodiščna prislovnodoločilna oz. povedkovoprilastkovna funkcija ohranja v večini **stavčnopodrednih, polstavčnih** in **besednih** oz. **besednozveznih** ustreznici.

Do vsebinskih pomenskih odklikov od izhodiščnih deležijskih zgradb prihaja v *protivnem* in *posledičnem* priredju, *primerjalnih, namernih, časovnih* in *oziralnih* odvisnikih, *predložnih zvezah* ter *nedeležijskih polstavkih*, medtem ko izhodiščne pomenske značilnosti ohranjajo *vzročne* večstavčne zgradbe, *predmetni* in *povedkovoprilastkov* odvisnik z vzročnim oz. načinovnim pomenom, *pogojni, posledični, načinovni* in *dopustni* odvisniki, načinovni *prislovi, prislovne zveze* s časovnim in načinovnim pomenom ter *pridevniška* zveza z lastnostnim pomenom. Raznolikim izhodiščnim pomenom ustrezajo skladijskopomensko ekstenzivni *vezalno* priredje in *posebne stavčne zgradbe*. Slovenski *deležijski polstavki* se pomensko načeloma prekrivajo z izhodiščnimi bolgarskimi polstavki, prim. pomene *način, vzrok, čas, čas-način, posledica, čas-vzrok, čas-pogoj, namen-posledica* in *način-vzrok*.

Opravljen analiza v zvezi z bolgarskimi deležijskimi polstavki je pokazala izjemno dinamično in raznovrstno prevodno sliko, v kateri – kljub prevladi drugih sredstev – posebno mesto (kot druga najpogostejša ustreznica) zasedajo slovenski deležijski polstavki. Zaenkrat odprta (glede na omejitve pričujoče razprave) ostajajo vprašanja o časovno-vidskih in položajnih značilnostih izhodiščnih in prevodnih zgradb, tendencah posameznih prevajalcev in stanju v različnih funkcijskih zvrsteh, na katera bo treba odgovoriti v prihodnosti.

Viri

- Димов, Димитър. 1951. *Тютюн*. София: Труд (DD). <https://chitanka.info>.
 Dimov, Dimitr. 1966. *Tobak*. Prev. Katja Špur. Ljubljana: CZ (DD^S).
 Димитрова, Блага. 1965. *Пътуване към себе си*. София: Български писател (BD). <https://chitanka.info>.
 Dimitrova, Blaga. 1971. *Na poti k sebi*. Prev. Katja Špur. Ljubljana: DZS (BD^S).
 Господинов, Георги. 1999. *Естествен роман*. София: Корпорация Развитие (GG). www.slovo.bg.
 Gospodinov, Georgi. 2005. *Naravni roman*. Prev. Borut Omerzel. Ljubljana: Študentska založba (GG^S).
 Хаим, Оливер. 1963. *Федерация на династронавтите*. София: Народна младеж (OH). <https://chitanka.info>.
 Haim, Oliver. 1965. *Federacija dinastronavtov*. Prev. Matej Rode. Ljubljana: MK (OH^S).
 Вежинов, Павел. 1981. *Нощем с белите коне*. Пловдив: Христо Г. Данов (PV). <https://chitanka.info>.
 Vežinov, Pavel. 1981. *Ponoči z belimi konji*. Prev. Katja Špur. Maribor: Obzorja (PV^S).

Literatura

- Fawcett, Peter. 1997. *Translation and Language*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Градинарова, Алла А. 2014. Деепричастный оборот в болгарском языке на фоне русского. *Acta linguistica* 8/1: 64–95.
- Гугуланова, Иванка. 2005. *Българските причастия и деепричастия в славянски контекст*. София: Университетско издателство Св. Климент Охридски.
- Herrity, Peter. 2000. *Slovene: A Comprehensive Grammar*. London/New York: Routledge.
- Илиева, Деспина. 1989. *Български език*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Jesenšek, Marko, 2006. Deležniški in deležijski skladi na -č in -ši v slovenskem jeziku. *Slavistična revija* 54/Posebna številka: 213–223.
- Куцаров, Иван. 1999. Морфология. *Съвременен български език*, 277–497. София: Издателска къща Петър Берон.
- Leafgren, John. 2011. *A Concise Bulgarian Grammar*. Durham: Reference Grammar Network, Duke University, SEELRC.
- Мартинова-Иванова, Павлина. 2013. *Причастни и деепричастни конструкции в украинския и българския език. Автореферат*. София: Софийски университет Св. Климент Охридски.
- Mezeg, Adriana. 2014. Francoski gerundijski polstavke in njegove ustreznice v prevedeni slovenščini. *Prevodoslovno usmerjene kontrastivne študije*, 50–63. Ljubljana: ZIFF.
- Mikolič Južnič, Tamara. 2012. Korpusna analiza slovenskega deležja v različnih besedilnih tipih. *Zbornik 8.ference Jezikovne tehnologije, Ljubljana, 8.–9. oktober 2012*, 147–152. Ljubljana: Inštitut Jožef Štefan.
- Mikolič Južnič, Tamara. 2013. Neosebne glagolske oblike v prevodni in izvorni slovenščini: primer deležja. *Slovenski prevodi skozi korpusno prizmo*, 70–93. Ljubljana: ZIFF.
- Mikolič Južnič, Tamara. 2014. Kontrastivni vidiki prevajanja italijanskih neosebnih glagolskih oblik v slovenščino: korpusna analiza gerundija. *Prevodoslovno usmerjene kontrastivne študije*, 32–49. Ljubljana: ZIFF.
- Milojević Sheppard, Milena. 1997a. Morpho-syntactic expansions as structural changes in translation. *Linguistica* 37/1: 59–66.
- Milojević Sheppard, Milena. 1997b. Strukturne spremembe pri prevajanju: slovenski prevodi Agathe Christie. *Književni prevod*, 99–109. Ljubljana: ZIFF.
- Panevová, Jarmila idr. 2014. *Mluvnice současné češtiny 2. Syntax na základě anotovaného korpusu*. Praha: Karolinum.
- Първев, Христо. 1983. Нелични глаголни форми. *Граматика на съвременния български книжовен език II. Морфология*, 372–386. София: Издателство на БАН.
- Първев, Христо. 1989. Деепричастия. *История на новобългарския книжовен език*, 419–426. София: Издателство на БАН.
- Scatton, Ernest A. 1993. Bulgarian. *The Slavonic Languages*, 188–248. London, New York: Routledge.
- Стефанова, Марияна. 2007. *Съвременен български език. Фонетика и морфология*. Шумен: Университетско издателство Епископ Константин Преславски.
- Štícha, František idr. 2013. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.
- Toporišič, Jože. 2004. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

Valčanova, Marinela. 2002. Raziskave o slovenskem jeziku v bolgarski jezikoslovni tradiciji – zgodovina in perspektive. *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture (Obdobja 18)*, 389–400. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti FF.

Васева, Иванка. 1969. Превод на руските деепричастия на български език. *Изкуството на превода*, 181–201. София: Народна култура.

Prispelo aprila 2019, sprejeto junija 2019.

Received April 2019, accepted June 2019.

Prevajajoč iz bolgarščine – bolgarski deležijski polstavki v slovenskih književnih prevodih

Namen prispevka je analizirati prevodne ustreznice bolgarskih deležijskih polstavkov v slovenskih prevodih petih bolgarskih književnih del. **(1)** V analiziranih delih se nahaja 477 deležijskih polstavkov z različnimi prislovnimi pomeni, kar je posledica njihove skladenjskopomenske neeksplicitnosti oz. ekstenzivnosti – gre za odvisne spremljajoče odvisne predikacijske zgradbe s splošnim prislovnim pomenom, ki ga natančneje opredeljuje šele razmerje med vsebinama nadredne in odvisne deležijske zgradbe. Med bolgarskimi deležijskimi polstavki prevladujejo časovni, načinovni, časovno-načinovni, vzročni, časovno-vzročni in posledični. **(2)** Najpogostejše prevodne ustreznice so t. i. oblikoslovno-skladenjske razširitve, ki so oblikoskladenjsko bolj eksplicitne od prevodnih enot, prim. stavčnopriredne (32,3 %), stavčnopodredne (24,1 %) in posebne stavčne zgradbe (8 %), ki vključujejo razdružene in spremenjene stavčne zgradbe (s pretvorbo polstavka v glavni stavek ali deležja v povedek glavnega stavka). Sledijo jim polstavčne zgradbe (19,5 %) in oblikovno-skladenjsko bolj reducirane besedne in besedozvezne ustreznice (11,9 %) ter izpusti (4,2 %). Med prevodnimi zgradbami prevladujejo vezalno povezani stavki (27,9 %), deležijski polstavki (18 %), časovni odvisniki (12,4 %), predložne zveze (10,3 %) in razdruženi samostojni stavki (6,7 %). **(3)** Skladenjskopomensko razmerje je najmanj eksplicitno izraženo v polstavčnih, vezalnoprirednih in posebnih stavčnih zgradbah (pribl. 55 %), s čimer se približujejo bolgarskim polstavkom; jasnejše skladenjskopomenske značilnosti zaznamujejo protivno, posledično in vzročno priredje, podredja ter besedne/besednozvezne ustreznice. Izhodiščna prislovnodoločilna oz. povedkovoprilastkovna skladenjska funkcija se ohranja v večini stavčnopodrednih,

polstavčnih in besednih oz. besednozveznih ustreznici, medtem ko se stavčno-priredne in posebne stavčne zgradbe po skladijski funkciji od izhodiščnih deležijskih polstavkov oddaljujejo. **(4)** Vsebinsko so izhodiščnim polstavkom najbližje vzročne večstavčne zgradbe, predmetni in povedkovoprilastkov odvisnik z vzročnim oz. načinovnim pomenom, pogojni, posledični, načinovni in dopustni odvisniki, načinovni prislovi, prislovne zveze s časovnim in načinovnim pomenom ter pridevniška zveza z lastnostnim pomenom; podobno velja za deležijske polstavke, ki ustrezajo bolgarskim deležijskim polstavkom s prislovnimi pomeni način, vzrok, čas, čas-način, posledica, čas-vzrok, čas-pogoj, namen-posledica in način-vzrok. Pomenski odmiki od izhodiščnih zgradb se pogosteje pojavljajo pri protivnem in posledičnem priredju, primerjalnih, namernih, časovnih in oziralnih odvisnikih, predložnih zvezah ter nedeležijskih polstavkih. Vezalno priredje in posebne stavčne zgradbe pa so pomensko ekstenzivni – ustrezajo namreč raznovrstnim izhodiščnim pomenom.

Translating from Bulgarian – Bulgarian gerundial clauses in Slovene literary translations

The aim of the article is to analyse translation equivalents of Bulgarian gerundial clauses in Slovene translations of five Bulgarian literary works. **(1)** The analysed works include 477 gerundial clauses with different adverbial meanings, resulting from their semantic-syntactic inexplicitness or extensiveness – gerundial clauses represent co-occurring dependent predicative structures with a general adverbial meaning, more explicitly determined by the relation between the semantic content of the superordinate and the dependent gerundial structure. Bulgarian gerundial clauses most frequently indicate time, manner, time-manner, cause, time-cause and result. **(2)** Their most frequent translation equivalents are the so-called morpho-syntactic expansions which are morpho-syntactically more explicit than the corresponding translation units, cf. coordinate (32,3%), subordinate (24,1%) and special finite clauses (8%), which include detached and modified clause structures (with the gerundial clause transformed into the main finite clause or the gerund transformed into the predicate of the main clause). They are followed by non-finite or verbless clauses (19,5%), morpho-syntactically more reduced word/phrase translation equivalents (11,9%) and omissions (4,2%). The prevalent translation structures are conjunctive coordinate finite clauses (27,9%), gerundial clauses (18%), temporal subordinate finite clauses (12,4%), prepositional phrases (10,3%) and detached finite clauses (6,7%). **(3)** The syntactic-semantic relation is

expressed in the least explicit way by Slovene gerundial or verbless clauses, conjunctive coordinate and special finite clauses (approx. 55%), making them similar to Bulgarian gerundial clauses; more explicit syntactic-semantic properties characterise adversative, consecutive and causal coordinate clauses and word/phrase translation equivalents. The original syntactic function – adjunct or predicative modifier – is maintained in most subordinate finite, gerundial or verbless clauses and word/phrase translation equivalents, while coordinate and special finite clauses diverge from the syntactic function of Bulgarian gerundial clauses. **(4)** The semantics of the source-text gerundial clauses is best preserved in subordinate/coordinate causal finite clauses, object and predicative modifying clauses with a causal or modal meaning, subordinate finite clauses indicating condition, result, manner and concession, in modal adverbs, modal or temporal adverbial phrases and a qualitative adjective phrase; a similar semantic overlapping exists in the case of Slovene gerundial clauses which correspond to Bulgarian gerundial clauses with the following adverbial meanings: manner, cause, time, time-manner, result, time-cause, time-condition, purpose-result and manner-cause. Semantic deviations from the source-text structures are more frequent in the case of adversative and consecutive coordination, comparative, final, temporal and relative subordinate clauses, prepositional phrases and verbless clauses. Conjunctive coordination and special finite clauses are, on the other hand, semantically extensive – they correspond to heterogeneous source-text meanings.